

2020-12-16

Ert dnr: M2022/02251
Vårt dnr: SU-484-0048-22

Stockholms Universitet Östersjöcentrums yttrande över remiss gällande paus i provningar av vattenkraften

Stockholms Universitets Östersjöcentrum, ÖC, har tagit del av Miljödepartementets remitterade promemoria avseende ändring i bilagan till förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet, med avseende på omprövning av vattenkraft.

ÖC motsätter sig förslaget att pausa omprövningar av vattenkraften i enlighet med den nationella planen för provning. Att snarast ompröva och miljöanpassa svenska vattenkraftverk är helt nödvändigt eftersom:

- Dammar och drift av vattenkraftverk och regleringsdammar har lett till fragmentering av vattendrag, vandringshinder och turbindöd för många akvatiska arter samt torrläggning av forsar och strömfåror. Strömmande vatten är idag en bristvara i Sverige och många arter som är knutna till dessa miljöer, såsom dammusslor, är hotade. Många havslevande vandrare arter - ål, nejonögor och flera bestånd av öring och lax är helt beroende av fria vandringsvägar för att lyckas med sin reproduktionscykel och kommer inte att kunna återhämta sig utan miljöåtgärder, och det är bråttom. I vissa vattendrag finns enbart musslor som är över 100 år gamla och som inte lyckats reproducera sig sedan dammen byggdes och öringen som är avgörande för lyckad reproduktion, försvann.
- Dämda vattendrag och förändrade vattenregimer har också försämrat ekosystemens förmåga att motverka negativa effekter av ett förändrat klimat såsom ökad temperatur, nederbörd, översvämningar och torka. Dammar värms snabbare och har högre avdunstning än rinnande vatten och arter som är värmekänsliga, såsom laxartade fiskar, utsätts därmed för hög stress.
- Vattenkraftverk och dammar har identifierats som ett av de största hindren för att nå miljökvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag samt EU:s ramdirektiv för vatten. Sverige har blivit kritiserat av EU för att inte ha nått vattendirektivets mål, god ekologisk status skulle ha uppnåtts i alla EUs vattendrag redan 2015, Sverige är redan 17 år försenade.

Stockholms universitets Östersjöcentrum

Den svenska regeringen har aviserat att man vill utvärdera utslaget av genomförda prövningar av vattenkraften. Det framgår dock tydligt i den nationella planen för omprövning av vattenkraften att omprövningsprocessen ska vara adaptiv. Enligt förordningen om vattenverksamheter ska Havs- och vattenmyndigheten fortlöpande följa genomförandet av planen. Vid behov ska myndigheten, tillsammans med Energimyndigheten och Svenska Kraftnät, se till att förslag till ändringar tas fram, som behövs för att hålla planen aktuell med hänsyn till hur arbetet med prövningarna fortskrider. Just nu pågår en första utvärdering av omprövningsprocesserna (M2022/01242) som Havs- och vattenmyndigheten ska redovisa till regeringen i februari och december 2023. ÖC anser därför att ytterligare utvärderingar inte behövs utan snarare riskerar att skapa oreda.

I NAPen prioriteras åtgärder i den småskaliga vattenkraften, det vill säga de ca 1700 kraftverk som endast står för några få procent av produktionen och några tiondels procent av reglerkraften, med där stora miljövinster kan göras med miljöanpassningar. ÖC vill med anledning av detta betona hur angeläget det är att snarast miljöanpassa den småskaliga vattenkraften i södra och mellersta Sverige eftersom den utgör den största olägenheten för den hotade ålens möjligheter att vistas i svenska inlandsvatten. Vattenkraftverk utan fungerande galler och omlöp dödar också många ålar. Regeringen avvisade i veckan EU:s förlängning av ålfiskestoppet från tre till sex månader per år med motiveringen att ”det finns mycket annat man kan göra för ålen”. En sådan ”annan” åtgärd vore just en snabb omprövning av den småskaliga vattenkraften, inte en pausning av omprövningarna.

Stockholms universitets Östersjöcentrum ser med oro på att en relativt väl fungerade process som äntligen tagit fart tack vara den breda kompromiss som hittats mellan vattenkraftindustrin (både storskalig och småskalig), kultur och miljöintressen – nu riskerar att politiseras igen. Det har inte våra vatten och hotade arter tid med.

Vänligen

Tina Elfving
Föreståndare Östersjöcentrum

Henrik Svedäng
Forskare Östersjöcentrum